

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ԳԵԹԱՆՈՍԱՅ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Գ Լ Ո Ի Խ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Պօղոս Երուսաղէմէն կը մեկնէր Տարսուսն, որ Կիւթնոսի ջուրերու ափին եւ Տարսուսի շուքին բազմած կը յօրանար։ Եօթը տարիներ սահեր անցեր էին այն օրէն ի վեր, երբ Տաճարին մէջ իրեն երեւցաւ Տէրը, կըրակի եւ չոյսի ոտայնի մը մէջ, իր աւանջներուն հնչեցնելով երկնքէն կաթող ձայնը. «Հեռացիր Երուսաղէմէն, որովհետեւ հեթանոսներուն բարոյակաւ պիտի զըրկեմ քեզի»։ Եօթ տարիներ ի վեր ամէն օր Պօղոսը կ'ապաստէր պատգամի իրազործման։

Իր այս առաքելութեանը պարաստուելու համար, երբեք ճակատագրուած կ'զգար ինքզինքը, հետեւեցաւ Տարսուսի նշանաւոր ուսումնաբանի դիշերային դասերուն, անդոսնելով Հրէից ասանդութիւնը եւ Ռաբիններու պատուէրները։ Կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ ուշադրաւ անձնաւորութիւն մըն էր արդէն դպրոցէն ներս։ Իր ուսուցիչները, յայտնի խմատասէրներ Աթէնքէն եւ Ադեֆսանդրիայէն, կը հիանային իր մտքի ճկունութեան եւ թափանցողութեան։ Հոս բարեկամացաւ Տիտոս անունով Անտիոքացի Յոյնի մը, որ Տարսոս եկած էր հետեւելու ստոյիկեան խմատասիրութեան։ Այս բարեկամութիւնը պիտի փոխէր Տիտոսի մասնաւորութեան առանցքը։

Տիտոսի մտերմութիւնը իրական սփռականք մը եղաւ Պօղոսին համար, որ իր հայրենիք զաղաքին մէջ ինքզինքը օտար կ'զգար։ Դիտէր թէ այս աղուն դարձը փորձաքարն ու սկիզբն էր հեթանոս աշխարհի դարձին եւ Մեսիայի ընդունելութեան։ Կաթիլ մը

ովկիանոսէն, սակայն այդ կաթիլին մէջ կը բովանդակուէր ի զօրութեան եղող օրէնքը օվկիանոսի ջուրերուն։ Տիտոսը իր հողեւոր առաջին զաւակն էր որ իր միջոցով կ'առաջնորդուէր Մեսիայի փարախը։

Իրիկուն մը երբ Տարսուսի շուքը կ'երկարէր Կիւթնոսի ջուրերուն վրայ, Պօղոս խօսեցաւ իր երկրորդ բարեկամին Աւագ Ուրբաթ օրուն անձնաւոր իրազործութեանը։ Յուդիչ պատկերացումներով նկարագրեց Աստուծոյ ընտրելի մահուան ժամերը, երբ հռովմէական զինուորներու առաջնորդութեամբ Գողգոթա կ'առաջնորդուէր, ծառ խաչի ծանրութեան ներքեւ։ Յետոյ պատմեց Տիրոջ Մահուան, Թաղման եւ Յարութեան մասին, եւ ից աշակերտներու հետ անցուցած օրերէն, Յարութենէն վերջ։ Այս խօսեցաւ իր դարձին շուրջ, Դասնական ճամբուն վրայ, երբ Յարուցեալը հողէ անօթի մը պէս կը փլուէր դէնքը, այդ կտորներով վերադառնալով յօրինելու համար նոր Պօղոսը։ «Այժմ ես իր ծառան եմ եւ կ'ապաստեմ ինձի խոտաւորուած պատգամին, սկսելու նախնական գործը որուն ճակատագրուած եմ»։

— Ես ալ կ'ուզեմ լուծառադ ըլլալ, ըսաւ Տիտոսը, հրամայէ եւ պիտի հնազանդեմ»։

— Այժմ ծառայ, այլ սիրելի եղբայր մը Յիսուսով շահուած, յարեց Պօղոս, որկեւ լով իր երկրորդ բարեկամը։

Պօղոս Տարսոս պալէն ի վեր իր եւ Հըրոսակ համայնքին միջեւ պաղութիւն մը կար։

Հեթանոսներու հետ իր յարաբերութիւնները հաշտ աչքով չէին դիտուեր սինակովի պատասխանատուներէն: Յետոյ հակառակ իր ծնողաց փափաքին եւ հրէական օրէնքի պարտադրանքներուն, Պօղոսը հեռու կը մնար ամուսնութեան դադափարէն: Հայրը մեռած էր, իսկ մայրը որ այնքան մեծ յոյսեր կ'ապեր էր զաւկին, երբ տարիներ առաջ պիտի երուսաղէմ կը զրկէր ուսանելու, բնկուած էր իր ամենէն քաղցր սիրոյն եւ ահեկալութիւններուն մէջ: Օրերով կույար տղու զիտուն եկած այս դժբախտութեանը համար:

Իրիկուն մը, հոգէ ճրագի տմոյն յոյսին ներքեւ եւ մաղաղաթնեբու դէպի մը առջեւ նստած կ'աշխատէր Պօղոսը: Սենեակի միւս անկիւնը մայրը ճախարակին առջեւ թել կը պատրաստէր: Մօր եւ տղուն շուքերը դիմացի ճերմակ պատին վրայ հսկայական համեմատութիւններով դիմար կը խաչաձեւէին: Սենեակ մը ուր չկայ հոգիներու քողացրի հաղորդակցութիւնը, աւելի լալին է քան մեր աշխարհը: Իրերը հոն օտար են եւ անդրաշարժային:

— Իս եւ ողորմած հայրը կ'սպասէինք որ Սուրբ երկրէն վերադառնալիք իրբի Իսրայէլի ռաբի մը, չըջապատուած աշակերտներով, սակայն գուն եկար մինակ ու թշուառ: Տունէն մեկնեցար զալար ու ծաղկուն ծառի մը պէս, իսկ ինծի վերադարձար ծառէն անջատուած չոր ճիւղի մը նման: Դուն մեր սոհմին հպարտութիւնը եւ ընտանիքին յոյսն էիր, իսկ այժմ մտարուած Իսրայէլի համայնքէն, հեթանոսներու բնակրթեան մաս կը կադմես:

Պօղոս լուսթեմի կ'ուլ տուաւ մօր կըլտամբանքները: Կ'զար խեղճ կնոջ ցաւը, բայց ի՞նչ կրնար ընել: Իր մտքին մէջ հրէ-չեցին Տիրոջը լսողերը, «Ի՞նչ են իմ մայրս եւ եղբայրներս»: Դիմացինը սակայն իր ժայռն էր, իրեն միւս եւ արեւն տուող հաբաբար:

— Մայր, դուն լաւ դիտես պատճառը այս բոյրին: Ես չէի Դամասկոսի ճամբան ընտրողը, Տէրը դրաւ զիս այդ ճամբուն

մէջ, ի՞նչպէս կրնամ լքել այն ուղին՝ որ Տիրոջ կողմէն իմ ոտքերուս կը բացուի:

— Մոռցիր, տղաս, մոռցիր Դամասկոսի կոյմարը, չար ուղի մը կողմէն նիւթուած: Լերթնցիր այդ խօլ ցնորբէն եւ վերադարձիր դիտակցութեանդ յիշող դնա եւ դիր ճապատդ սինակովի շնորհ եւ թողութիւն խնդրէ մեղքերուդ համար:

Պօղոս յուզումով նայեցաւ մօրը արցունք-բէն պլտորած աչքերուն խորը, որոնք հորը ինկած կանթեղներու նման հաղիւ կը պըլպլային, որովհետեւ անոնց յատակը հրդեհ մը մարած էր: Երեսներուն վրայ դարուկ կար, իսկ այտոսկորներուն՝ չարագուշակ չորութիւն մը, մտհոտան նայող: «Որդիական սէրս եւ յարգանքս քեզի, մայր, սակայն իմ կեանքս այլեւ ինծի չի պատկանիր, այլ Անոր՝ որ պիտի դործին կանչեց: Քու մէջէդ սահմանուեցայ այդ դործին, քու մարմինէդ շինուած է պատրոյդը որ իր շունչէն կայծ առաւ: Պիտի աղբբեմ Ամենակալին որ բանայ քու աչքերդ երկնային յոյսին, անոյ տեսնելու համար թէ ինձմով ինչ անօթ ես պատրաստեք, որպէսզի քու վիշտիդ ուրախութեան վերածուին:

Մայրը չպատասխանեց, Պօղոս տեսաւ որ քն կույար անձայն եւ իր ուսերը կը ցնցուէին յուզումէն ու վիշտէն:

Առտուն երբ դուրս ելաւ տունէն, փոխանակ սովորականին պէս իր դործատեղին երթալու, ուղղուեցաւ դէպի նաւահանդիսար, Երուսաղէմէն եւ Անտիօքէն եկող ճամբորդներէն լուրեր առնելու: Հոգին յեցուն էր ծանրութեամբ, սակայն քաղցր զգացում էր թեւ կը բանար իր ներքը: Ամէն ծառ ու ծաղիկ իրենց ծաղկումի ժամանակը ունին, կը մասնէր Պօղոս, փտահ էր թէ իր ժամանակն ալ պիտի դար: Կ'զար թէ դժուար հասկնալի էր խորհուրդի լեզուն, սակայն շատ անգամ մօթ երեւցած բաները ամենէն պայծառ դէմքը կը կրէին:

Իրիկուն մը երբ տուն վերադարձաւ, նշմարեց մէկը որ անկիւնը նստած իրեն կը նայէր, կարծես տեսիլքի մը մէջջն: Թեւեւ եօթր տարիներ անցեր էին երկու բարեկամ

ներու բաժանումէն ի վեր, սակայն Բաբ-Նարասը օտարականի մը պէս կ'երեւար: Միտիք հրապոյր մը կը շողար իր դէմքին՝ իրրեւ նախերկանքը աստուածային փառքին: Միշտ սանտրուած եւ զողորմ օրութեան ուսած էր անտառամոյն թուի գանդուածով մը: Մազերը շէին օծուած ու հարթարուած, եւ անկնամ ու խիտ գետակներով կը կախուէին իր ուսերուն: Միայն աչքերը կը մշտային նոյն, վճիռ ու քաղցր, որոնց մէջ կը խորանար կեանքի ճշմարիտ իմաստն ու նպատակը:

Տարբեր էր նոյնպէս Բաբ-Նարասին կըրած տպաւորութիւնը իր տղայութեան բարեկամէն, որ իր առջեւ կեցած էր, յանկարծ ծերացած երիտասարդի մը պէս, զարնուած կարծես աշխարհի ցաւի խորշակէն: Թափած էին մազերը, աչքերուն մէջ փոխան երբեմնի կրակին, սպասումի մը պատրանքը կը ծփար:

Երկար առնէ երկու բարեկամները կեցած իրարու նայեցան անխօս, յետոյ յանկարծ իրարու գրկի նետուեցան:

— Եղբայր իմ Պողոս:

— Եղբայր իմ Բաբ-Նարաս:

— Եկած եմ քեզի հետս Անտիոք տանելու, սիրելի իմ Պողոս: Երուսաղէմի մեր եղբայրները ինծի հոն զրկեցին, կաթնահերպետ եւ զօրացնելու տեղույն քրիստոնէայ համայնքը, որ օր աւուր կ'անճի եւ կը բազմանայ: Այդ մեծ գործին միակ ատակ մարդը դունն ես, ընտրեալ անօթը, որուն մէջ կը հանգչի Աստուծոյ հոգին, առաջնորդութեան ճշմարիտ ուժը:

— Դիտէի թէ պիտի դատ, եղբայր իմ Բաբ-Նարաս, որովհետեւ Տէրը ընտրած ու վերապահած էր զիս այս օրուան համար, որհնեալ ըլլայ իր կամքը: Պօղոս կը դողար իր յուզումէն երբ կ'արտասանէր այս բառերը: Պատգամին արտակարգ պայծառութիւնը կը թանձրացնէր Բաբ-Նարասի քաղցր ստոյգ խոսվոր իր հոգիին: Կան պահեր ուր բաց կ'ըլլան երկնքին դռները, լսելու չափ արձագանքները կապուաւորին: Կեանքին մէջ

ժամեր կան, ուր հսկայ եղբուրեանց մուտքին մէջ կը տեսնենք իրերը վճիռ ու թափոնցիկ, նման առտուան լոյսին:

Երկու բարեկամները ամբողջ գիշերը ուշ պէտքեր իրարու պատմեցին եօթը տարիներու իրենց կեանքի անցուղարձակքը: Պօղոս հետաքրքիր էր մանաւանդ գիտնալու Երուսաղէմի համայնքի մասին: Բաբ-Նարաս պատմեց Հերոդէս Ագրիպայի հալածանքը, Յակոբոս Զերեզիլայի մահը, եւ Պետրոսի քանոնադրութիւնն ու հրաշքով ազատիլը: Պօղոս խոր հետաքրքրութեամբ կը լսէր այս բոլորը: Ճառ ու բողոք իրար կը յրացնէին Բաբ-Նարասի շրթներէն:

Յաջորդ օրը յուզումէն թրթռացող ձայնով Պօղոս յայտնեց իր մօրը թէ հնչած էր ժամը իր մեկնումին, Տէրը կը կանչէր զինքը իր ծառայութեան:

Մայրը կարծես նախ չ'ստացաւ քուսածը, յետոյ սեւեռելով իր նայուածքը տղու երեսին, յորեց յուսարեկ ձայնով. «Ո՛ր կ'երթաս, զաւակս»: Կարտա կար իր ձայնին մէջ, յիշեց օրերը անոր մանկութեան, երբ ինքն ու հայրը իրենց գիշերները կը կիսէին անոր օրօրոցին վերեւ: Հայրը որ կը համբուրէր տղուն մազերը, լալու չափ զոտցուած, կարծես կանուխէն նախազգայով ազնոր որուն սահմանուած էր իր տղան:

Պօղոս քաղցր աղապատանքով կը դիտէր իր մայրը, եւ իրեն այնպէս կու գար թէ առաջին անգամ ըլլալով լուսաւորուած էր անոր դէմքը:

— Ո՛ր կ'երթաս կրկնեց մայրը, կարծես անգամայն:

— Կ'երթամ այն ճամբայէն զոր Աստուած նախաահմանած է ինծի համար:

— Տէր երկնաւոր, կրկնեցին մօր շրթները, շատ կուգար իրեն տղուն այս զոհ պատրանքի մը հաշտին, նման գաշաւուած երազի մը, կամ ծաղիկին՝ որուն առէջին կարիճի խայթ ըլլար հեղիւսուած: Անհուն էր անձուկը անոր երեսին, հարած պաղաւանք էին իր աչքերը: Սակայն ինչ որ յուսվէր կը դարձնէր այս բոլորը, օգնութիւն ըստ պատգամի իր նկուն վիճակն էր:

2

Յարժեք տալու, երբ վարդապետն լույս կը բացուէր կիւթնոսի ջուրերուն, Բար-Նաբաւսի և Պօղոս Տարսոնէն Սելւսկիա մեկնեցան, Նաւով, և անկէ Անտիօք: Իրենց կ'ընկերանար նաեւ Տիոտոնը: Անտիօքը երբորդ քաղաքն էր կայսրութեան, առանց սակայն Տիւբոսի, Սիւտոնի եւ խոյնիսկ Տարսոնի նըման վաճառաշահ ըլլալու: Աւելի զինուորական կեդրոն էր, քան ճարտարարուեստի եւ արդիւնաբերութեան վայր: Վաճառականներ, կայսերական պաշտօնականներ, կրկէսի խաղարկուներ, ծաղրածուներ, Իսիսի քուրմեր, քաղաքացի մողեր, կախարդներ, պերճադիմներ, կը լեցնէին ասիական նկարադիր ունեցող այս ոստանը: Կային նոյնպէս մեծ թիւով գերիներ, որոնց ուսերուն կը ծանրանար վերոյիշեալ դատարկասուններուն բեռը: Քաղաքը հարուստ էր իջեւաններով, հաճոյքի վայրերով, կրկէսներով, պալատներով եւ կախալ պարտէզներով: Սակայն ամենէն ուշադրաւք Աստարգէի շէքը մեհեանն էր, որ իր շուրջը կը խորէր Նեթանոս ուխտաւորները, մասնաւոր հրապոյր եւ կենդանութիւն տալով քաղաքի ելեւէջքին: Ահա այն վայրը, ուր կուգային Բար-Նաբաւսն ու Պօղոսը, լծուելու հողիներու փրկութեան գործին:

Հինէն, բաւական լաւ կազմակերպուած հրէական դադութ մը կար, սիրիական այս մայրաքաղաքին մէջ, սերտ յարաբերութեամբ կապուած Երուսաղէմի: Այդ էր պատճառը անտարակոյս որ նոր կրօնքը Ս. Երկրի մէջ հազիւ սկիւր առած, կը ճառագայթէր հոս, որ Երուսաղէմէն յետոյ քրիստոնէական երկրորդ կեդրոնը պիտի հանդիսանար: Հրէական համայնքը, ինչպէս ամէն տեղ, խորուած էր սինակոկիին շուրջ: Հոն կը յաճախէին նոյնպէս հեթանոս նորադարձները:

Պօղոսի եւ Բար-Նաբաւսի Անտիօք ժամանած ըլլալու լուրը տարածուած էր արդէն հաւատացեալներու մէջ: Ամէնուրեք կը խօսուէր Երուսաղէմէն եկած երկու նոր քարոյզիչներու մասին: Բոլորն ալ հետա-

բերիւր էին տեսնելու եւ լսելու դիրենք: Իրիկուն մը, Պօղոս առաջնորդուեցաւ խօսելու հաւաքուած բազմութեան մը, գերիներէ, Հրեաներէ եւ հեթանոսներէ բաղկացած, Երբ ոտքի ելաւ խօսելու, տօգոյն էր իր դէմքը եւ շրթները պրկուած:

— Աշխարհը կը քուրի այսօր ապակաշուութեան սահանքէ մը, մութ ու պղտոր: Անասնական սէրեր, որկրաժէտ ցանկութիւններ, այրող բայց անյաղ, դժոխքի են վերածեր կեանքը: Անարդարութիւն, ատելութիւն, յակաւորութիւն եւ նենգութիւն, ձեռք ձեռքի, կը յառաջանան, կղզիանք եւ արցունք չաղարկուած ձիւթի մը մէջէն: Իրենց հողին տատանային փոխ տուած մարդեր, մարմնական տխտերէն ու ցանկութիւններէն տրորուած եւ անբանացած, աւելի յոռի կը թուին ըլլալ քան վազանները: Անոնք որդերու պէս կը դեռան իրենց գոյացուցած տիպի մէջ: Աշխարհի վերջը եկած պիտի ըլլար, եթէ Աստուած չմեղքար իր արարածներուն եւ չըրկէր Մեսիան, իր Որդին, փրկելու մարդկութիւնը եւ խեղճութիւնը բոլոր երկնքի թագաւորութեան մէջ: Այս պատուաւորէն ականջներուս կը հնչէ ձայնը Անոր՝ որ տարիներ առաջ կ'ընտրէր զիս իրբեւ պատգամաւոր իր Աւետարանին: Եկած եմ ձեզի բերելու վկայութիւնն ու պատգամը այդ ճշմարտութեան, եւ մխիթարութիւնը կեանքի բարիքներէն զրկեալներուն: Չկայ ցաւ մը, խռովք մը, մարդոց վերաբերեալ, որուն խաթոցը չունենայ աշխարհ եկած Փրկիչը իր մորթին վրայ եւ հողիին խորը: Անիկա կամօքին իր վրայ առաւ մեր մեղքն ու ամօթը, տառապեցաւ, շարժարուեցաւ եւ մեռաւ, փրկելու համար մեզ մեղքի դերութեանէն: Աստուած յարուց զինքը, եւ այժմ նստած աջ կողմը Երկնքիներու տիրոջ, մեղի, մեղքերու եւ ցտեղութեւ աշխարհին մէջ նստողներու կը նայի անմկութեամբ: Անիկա աստուածային յարեկամն է բոլոր մարդերուն, իրեն կապուող զեռն կը մնայ աշխարհի չարէն, ժառանգելով յաւիտենական կեանքը:

— Ընդարձակ է իր թագաւորութիւնը, որ մենաշնորհը չէ ցեղի մը եւ կամ դասա-

կարգի մը, «Տոգիտի աղքատներ»ը, որոնք իրենց մեղքին զգացումովը կ'արտասուեն, պիտի ժառանգեն այդ Թադաւորութիւնը ու Աստուծոյ հոգեւոր պարգեւն է հաւատացեալներուն: Փրկութիւններու եկեղեցին ու երկրի վրայ կը կազմուի, երկնքի մէջ պիտի գտնէ իր փառաւոր ճաշատաղիին լիութիւնը: Թադաւորութիւնը ապագայ ժառանգութեան գրաւտկանն է, զոր հասարակարգաբար կը վայելեն բոլոր կանչուածները»:

— Մեսիայի գալուստով վերջ գտած են ստրկութեան եւ տգիտութեան ժամանակները: Օրէնքն ու մարդարէշները կանգ կ'առնեն այլեւս, եւ կ'սկսի սիրոյ եւ շնորհաց օրէնքըն ու յարոյսականը, որ Լիթ թաղատուի հինին հետ, պիտի նմանի իր ուժէն ճարձատող նոր դիւինին, զոր անխոհեմութիւն պիտի ըլլար կարկտուած տիկերուն մէջ դրնել: Մեսիայի գալուստով կը հաստատուի նոր Ուխտը, Գողգոթայի վրայ իր արեանը հեղումով: Մարդիկ գերինքնէին, որոնք պիտի չկրնային գնալ առանց փոխարէնի մը: Արժէքը այլ պարտիւն, որ յանգաւորը անկարող էր վճարելու, Մեսիան ինքը տը-

ւաւ իր մահովը: Փրկչին արիւնն է որ շնորհաց գալիքի մէջ մարդուն կ'ապահովէ վերջնական ներումը»:

— Մարդկութեան ներկայ կարգը իր վախճանին կը մօտենայ, այդ վերջը պիտի ըլլայ անսահման յեղափոխութիւն մը, ճանձկութիւն մը, նման երկունքի ցաւերուն: Վերածնութիւն մը, կանխուած միջին արհաւիրքներով եւ ծանուցուած արտա-կարք երեւոյթներով: Վերջին օրը երկնքին մէջ պիտի պայթի Մեսիային նշանը, Սի-նայէն աւելի զոգալից եւ լուսաշող տեսիլքի մը մէջ, ամպերը պատուող ահաւոր փութորիկ մը, ակնթարթի մը մէջ արեւելքէն արեւմուտք ժայթքող կրակէ գիծով: Մեսիան պիտի գայ ամպերու վրայ բաղմամբ, փառք եւ վեհութիւն հաղած, փողերու ձայնով, հրեշտակներէ չլիապատուած: Ան առեն յարութիւն պիտի առնեն մեռեալները եւ պիտի սկսի դատաստանը»:

Բար-Նարաւոր քաղցրութեամբ եւ հիացումով կը նայէր իր բարեկամին: Նոյն կրքոտ եւ նախանձայն Պօղոսն էր, միայն երբեմնի ատելութեան բոցին փոխարէն, այժմ սիրոյ եւ նուիրումի բոցէն էր բռնկեր:

(Շար. 8)

Ե.